tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 10 3 2011

Mark Kuiper

Verdwenen en teruggevonden:

Foto's : Mark Kuiper.

Steenuil in knotwilg.

Navraag bij boeren heeft geleerd dat een populatie steenuilen in Amstelland die verloren leek te zijn, nog springlevend is. Met gerichte beheermaatregelen wordt geprobeerd die populatie nog te versterken.

Als vogelaar had je het vroeger in Amstelland makkelijker dan tegenwoordig. Langs dijken en landwegen hingen telefoondraden aan hoge houten palen. Fietsend door de polder hield je gewoon de vijf palen voor je in de gaten, en dan zag je aardig wat vogels. Zo zag ik als schooljongen mijn eerste steenuil bij Ouderkerk aan de Amstel. In de jaren zeventig had Joop Buker bij tal van boerderijen nestkasten voor steenuilen opgehangen en hij ringde de kuikens. In de broedvogelatlas over de jaren zeventig kreeg de steenuil dan ook keurige stippen in Amstelland (Teixeira 1979). De telefoonpalen en Joop verdwenen. In de atlas Broedvogels van Noord-Holland (Ruitenbeek *et al*. 1990) vinden we nog maar een enkele stip ten zuiden van Amsterdam, ergens in de Bovenkerkerpolder. Wat was er misgegaan met de steenuilen? De gebruikelijke verklaring werd gegeven: modernisering van de landbouw.

Teruggevonden

In het nieuwe millennium bleek bij navraag bij de boeren, dat er weinig mis was met de steenuilen. De 'kleine uiltjes' of 'katuiltjes' waren meestal jaren op hun plek blijven zitten! Opa van Schaik van de Ringdijk vertelde dat hij de uiltjes op zijn erf in de Tweede Wereldoorlog hoorde roepen tussen de knallen van het afweergeschut door. En hij hoorde ze nog steeds. Van zijn vader wist hij dat de vogels al een kleine eeuw jaarlijks kuikens grootbrachten op het erf langs de Amstel. Net als bij de buren links en bij de buren rechts. De Bovenkerkerpolder en Polder de Rondehoep kunnen elk op minimaal vijf territoria bogen. Sommige boerderijen hebben de vogels al decennia op het erf, bij andere bedrijven zijn ze verdwenen, maar ook nieuwe vestigingen vinden geregeld plaats. In de Middelpolder, waar in het verleden toch ook enkele paren broedden, heb ik de laatste jaren helaas geen steenuil meer gezien of gehoord.

Probleem met de steenuil is dat veel vogels overdag in een holle boom of schuur onzichtbaar blijven. Zo kunnen jaren voorbij gaan zonder dat een vogelaar hen meldt. In 2006 kreeg ik, door bij boeren navraag te doen en 's nachts rond te fietsen met aan mijn stuur een paar

Steenuilen langs de Amstel

Steenuilenkast van het steenuilenerfproject.

Steenuil.

Rechts: Muizen voeren in een houtril ten behoeve van steenuilen.

luidsprekertjes waaruit de territoriumroep van de steenuil weerklonk, twaalf territoria in beeld. Vaak was de precieze broedplaats niet te vinden, maar soms ook wel en dat was in al die gevallen in een schuur of stal. Alle territoria lagen overigens op het erf van actieve veehouders. Steenuilkasten in recreatieve hoekjes, villatuinen of bij boerderettes zijn nergens in gebruik.

Ondersteuning

Een eerste stap om deze teruggevonden populatie te ondersteunen was het plaatsen van vijftien nestkasten. Dat gebeurde vanaf 2003. In 2010 werd inmiddels in vijf kasten gebroed. Zeventien kuikens werden geringd. Een tweede stap was het verbeteren van het biotoop van de steenuil. Gesteund door een actie van Vogelbescherming werd een ´erfscan´ ontwikkeld waarbij per erf in beeld wordt gebracht welke voor een steenuil noodzakelijke biotoopelementen aanwezig zijn of ontbreken. Steenuilen kunnen alleen leven op een erf waar stallen, een schuurtje of oude bomen een aantal schuilplaatsen bieden, waar ze een nest in een verborgen holte kunnen maken en waar het hele jaar door voldoende voedsel is dat ´s nachts ook is te bereiken. Fruit- en knotbomen en veel rommelhoekjes voor muizen en insecten bieden steenuilen bijvoorbeeld veel kansen om voedsel te vangen.
Vervolgens zijn, met subsidie van de provincie, maatregelen genomen om het erf voor steenuilen aantrekkelijker te maken. Zo zijn de afgelopen jaren meer dan honderd fruitbomen en honderd wilgen geplant, boomgaarden in verval werden opgeknapt. Gras in de boomgaard wordt kort gehouden met schapen. Takkenrillen (waarin graan wordt gestrooid) zorgen voor een grotere populatie muizen. Schuurtjes zijn toegankelijk gemaakt en bermen worden muis- en insectvriendelijk onderhouden.

Sterfte

In de loop der jaren vond ik zeven gesneuvelde steenuilen. Twee waren gegrepen door een kat of hond, één was in het prikkeldaad blijven hangen, één vloog tegen een raam en maar liefst vier vogels verdronken. Verdrinking is een groot gevaar voor vooral jonge steenuilen. Een sloot met steile kanten, maar vaker nog een bak waarin water is blijven staan, vormt een groot gevaar voor de takkelingen. Het legen van waterbakken of het neerleggen van een plank kan goed helpen.

Ontwikkelingen

Inmiddels is de kerkuil zich ook aan het vestigen langs de Amstel. Op één erf zitten kerk- en steenuil samen, deze vogels lijken elkaar (anders dan bosuilen en steenuilen) wel te verdragen.
Nu maar hopen dat de aanleg van de drukke N201 en een golfbaan in de Bovenkerkerpolder niet al te veel schade toebrengen aan de gezonde populatie steenuilen langs de Amstel.

Mark Kuiper
Oostermeerkade 6
1184 TV Ouderkerk a/d Amstel
mark@natuurbeleven.nl

Literatuur

- TEIXEIRA, R.M., 1979. Atlas van de Nederlandse broedvogels. 's-Gravenland.
- RUITENBEEK, W., C.J.G. SCHARRINGA & P.J. ZOMERDIJK, 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Haarlem.